Урок. Правопис слів іншомовного походження

комбінований урок (засвоєння нових знань і формування правописних умінь) · 45 хв

Проблемне питання уроку: Чому на слух схожі іншомовні слова пишемо по-різному, як-от дизайн і діалог, Марокко і бароко?

Мета

Знаннєві	Діяльнісні	Ціннісні
• Учень/учениця записує дев'ять літер правила дев'ятки (д, т, з, с, ц, ж, ч, ш, р). • Називає випадки, коли в іншомовних словах пишемо і та ї, і випадки, коли пишемо е та є. • Називає не менше п'яти слів-винятків із подвоєнням букв.	• Застосовує правило дев'ятки, вставляючи и або і в іншомовні слова. • Знаходить і виправляє орфографічні помилки в реченні з іншомовними словами. • Пояснює написання е, є, подвоєних букв та апострофа в іншомовних словах.	• Усвідомлює значення мовної норми для точного й грамотного письма. • Ставиться відповідально до написання запозичених слів, якими щодня користується в інтернеті й у навчанні.

Базові поняття і терміни

запозичені слова, правило дев'ятки, орфограма, загальні назви, власні назви, невідмінювані слова, подвоєння букв.

Форми роботи

- фронтальна бесіда й письмовий мозковий штурм
- робота з текстом підручника
- робота в парах із таблицею правила
- спостереження за прикладами
- редагування речень

Обладнання та реактиви

- слайд або плакат із таблицею «Правило дев'ятки: и чи і», складеною вчителем за матеріалом § 22
- слайд із парами слів для мотивації (дизайн і діалог, лимон і літера, Марокко і бароко)

- слайд із реченням, що містить помилки
- орфографічний словник української мови (за Правописом 2019) на парту або в електронному вигляді
- підручники (Шевчук, § 22; Голуб, § 40; Ющук, § 43–44), зошити, аркуші для таблиці

Демонстрації

- Таблиця «Правило дев'ятки» на слайді з літерами д, т, з, с, ц, ж, ч, ш, р та прикладами диплом, стимул, режим, цифра — що помічаємо, що и стоїть після цих літер перед приголосним
- Пари слів дизайн і діалог, лимон і літера на дошці — що помічаємо, що після д перед приголосним пишемо и, а перед голосним і, а лимон є винятком
- Пари Марокко і бароко, тонна і колона, ванна і сума на слайді — що помічаємо, що подвоєння зберігається у власних назвах і словах-винятках
- Сторінка орфографічного словника з іншомовними словами — що помічаємо, що словник підтверджує написання спірних слів

Міжпредметні зв'язки

- Англійська мова — походження слова «інтернет» від слів international і network, з якого починаємо актуалізацію
- Географія — власні назви Вашингтон, Чикаго, Рим, Мадрид, Америка, Мексика, правопис яких розбираємо

Місце уроку в темі

Попередній урок: На попередньому уроці працювали над орфографічною нормою в складних словах і словах із часткою не.

Наступний урок: На наступному уроці закріпимо вживання м'якого знака, апострофа та подвоєння букв в іншомовних словах і запишемо перевірний диктант.

Безпека

- Під час роботи зі словником на смартфоні відкривати лише сторінку, яку назвав учитель, і не переходити за рекламними посиланнями.
- Роботу в парах виконувати за партою, не пересуваючись класом; аркуші обмінювати, не залишаючи місця.
- Дивитися на слайд, не нахиляючись до екрана; рюкзаки та сумки не залишати в проході між рядами.

Структура уроку

1. Організаційний момент — 1 хв
2. Актуалізація — 5 хв
3. Мотивація — 3 хв
4. Вивчення нового — 21 хв
5. Закріплення — 9 хв
6. Рефлексія — 4 хв
7. Домашнє завдання — 2 хв

Хід уроку

Організаційний момент 1 хв

Учитель: Вітається, перевіряє готовність до уроку, оголошує тему «Правопис слів іншомовного походження» і те, що на уроці учні складуть таблицю правила.

Учні: Вітаються, готують підручник, зошит і аркуш для таблиці, записують тему.

Учитель записує тему на дошці, учні переписують її в зошит.

Актуалізація 5 хв

Учитель: Проводить мозковий штурм. Ставить п'ять коротких запитань, чекає хвилину між запитаннями, потім зачитує правильні відповіді, учні перевіряють себе.

Учні: Кожен письмово в зошиті одним рядком відповідає на кожне запитання, потім звіряє із зачитаною відповіддю.

1. Що визначають орфографічні норми щодо запозичених слів? Відповідь: їхні правописні особливості (Шевчук, с. 124). 2. Яким системам мови підпорядковані запозичені слова? Відповідь: граматичній і фонетичній системам української мови (Шевчук, с. 124). 3. Від яких слів утворено слово «інтернет» і що воно означає? Відповідь: від international і network, дослівно «інтернаціональна мережа» (Голуб, с. 119–120). 4. Яку літеру пишемо на початку слова «інтернет» і чому? Відповідь: і, бо на початку слова в іншомовних словах пишемо і (Ющук, с. 153). 5. Запишіть одне запозичене слово зі свого щоденного спілкування. Орієнтовна відповідь, колаж, мільярд, смайлик, хештег.

Мотивація 3 хв

Учитель: Показує на слайді три пари слів із протиріччям у написанні: дизайн і діалог, лимон і літера, Марокко і бароко. Просить учнів помітити, що ці слова схожі на слух, але пишуться по-різному. Формулює проблемне питання й повідомляє, що наприкінці уроку до нього повернуться.

Учні: Розглядають пари, висловлюють здогадки одним реченням, записують проблемне питання.

Питання вчителя. Що спільного в цих парах і чим вони різняться? Орієнтовна відповідь, слова звучать подібно, але пишемо різні літери або різну кількість літер. Проблемне питання. Чому на слух схожі іншомовні слова пишемо по-різному, як-от дизайн і діалог, Марокко і бароко?

Вивчення нового 21 хв

Учитель: Організовує три активності. Спочатку керує роботою з текстом підручника й показує таблицю правила дев'ятки на слайді. Потім ставить питання для спостереження про е та є. Наприкінці пояснює подвоєння та апостроф і показує пари слів на слайді й сторінку словника.

Учні: У парах читають текст підручника й заповнюють таблицю про и та і. Спостерігають за прикладами й формулюють алгоритм вибору е та є. Складають пам'ятку про подвоєння букв та апостроф.

Активність 1 (8 хв). Робота з текстом підручника, Шевчук § 22, с. 124–125 і Ющук § 44, с. 153–154. У парах заповнюють таблицю з двома колонками, «Пишемо и» і «Пишемо і». Продукт, заповнена таблиця. Очікуваний зміст колонки «Пишемо и». Після літер д, т, з, с, ц, ж, ч, ш, р перед приголосним у загальних назвах, диплом, стимул, режим, ширма. У власних назвах після шиплячих і ц, Вашингтон, Чикаго, Чилі, Лейпциг. У географічних назвах після р, д, т, Рим, Крит, Рига, Мадрид, а також у кінцевих -ида, -ика, Флорида, Америка. Давно засвоєні слова за вимовою, лимон, спирт, химера, кипарис, миля, а перед й християнство, диякон. Слова зі східних мов, башкир, киргиз, кинджал. Очікуваний зміст колонки «Пишемо і». На початку слова, ідея, інститут, Італія. Перед голосним та й, радіо, матеріал, аудієнція, фіалка. У кінці невідмінюваних слів, таксі, колібрі, поні. Після інших приголосних перед приголосним, бізнес, академік, хімія, література. Букву ї пишемо після голосного, наївний, руїна, прозаїк. Питання вчителя, що спільного в словах диплом, стимул, режим, цифра. Відповідь, у кожному слові и стоїть після однієї з літер дев'ятки перед приголосним. Типова помилка, написання дізайн замість дизайн і Вашінгтон замість Вашингтон. Активність 2 (6 хв). Спостереження за прикладами. Учні розглядають дві групи слів на слайді. Перша група, легенда, телефон, етап, екзамен, поет, проект, реконструкція, денаціоналізація. Друга група, п’єдестал, портьєра, феєрія, абітурієнт, Європа, єгер, єнот. Питання, що спільного в словах кожної групи. Відповідь, у першій групі е стоїть після твердих приголосних, на початку слова, після а, о, у всередині слова та в префіксах де- і ре-. У другій групі є стоїть після апострофа, м'якого знака, і, е, й, а також на початку слова, коли чути й + е. Винятки, траєкторія з є після а, діез з е після і (Шевчук, с. 125). Продукт, алгоритм вибору е чи є в зошиті. Активність 3 (7 хв). Складання пам'ятки про подвоєння та апостроф, Голуб § 40, с. 120–121 і Ющук § 43, с. 151–152. Вчитель показує пари Марокко і бароко, тонна і колона, ванна і сума. Питання, коли букви подвоюємо. Відповідь, у власних назвах і похідних від них, Марокко, Голландія, Шиллер, Жанна, на межі префікса й кореня, імміграція, інновація, і в словах-винятках, ванна, тонна, манна, мадонна, брутто, нетто, мотто, вілла. У загальних назвах не подвоюємо, бароко, група, сума, каса, шосе, колектив. Апостроф ставимо після б, п, в, м, ф, г, к, х, р, ж, ч, ш перед я, ю, є, ї, коли чути й, комп’ютер, інтерв’ю, бар’єр, об’єкт, миш’як. Не ставимо, коли я, ю позначають м'якість приголосного, бюро, пюпітр, рюкзак. Вчитель показує сторінку орфографічного словника й просить знайти слово бароко, щоб підтвердити написання. Продукт, пам'ятка з двома розділами, подвоєння й апостроф.

Закріплення 9 хв

Учитель: Організовує роботу в парах. Видає чотири завдання зі слайда, стежить за часом (по 2 хвилини на завдання), вибірково перевіряє відповіді.

Учні: У парах виконують завдання в зошитах, пояснюють орфограму вголос партнерові, звіряють відповіді з правильними.

Рефлексія 4 хв

Учитель: Пропонує письмово відповісти на проблемне питання уроку, потім усно закінчити речення.

Учні: Письмово відповідають на проблемне питання, потім усно продовжують речення.

Домашнє завдання 2 хв

Учитель: Називає базове завдання й завдання за вибором, коротко коментує, на що звернути увагу.

Учні: Записують домашнє завдання в щоденник, ставлять запитання, якщо потрібно.

Завдання для закріплення

1. Вставте и або і та назвіть умову вибору букви. Слова: д..ректор, д..ректор..я, л..мон, л..тература.
Відповідь: Директор, бо и пишемо після д перед приголосним. Директорія, перша літера и після д перед приголосним, друга літера і перед голосним. Лимон, бо це давно засвоєне слово, у якому и пишемо за традиційною вимовою. Література, бо і пишемо після л, що не входить до дев'ятки, перед приголосним.

2. Вставте е або є та поясніть вибір. Слова: ..кзамен, ..вропа, п’..дестал, р..конструкція, абітурі..нт.
Відповідь: Екзамен, бо е стоїть на початку слова. Європа, бо є на початку слова, де чути й + е. П’єдестал, бо є після апострофа. Реконструкція, бо е в префіксі ре-. Абітурієнт, бо є після і.

3. Виберіть правильне написання та поясніть. Ніц(ц)а, шо(с)е, мадо(н)а, і(н)овація.
Відповідь: Ніцца, бо у власних назвах подвоєння зберігається. Шосе, бо у загальних назвах букви не подвоюємо. Мадонна, бо це слово-виняток із подвоєнням. Інновація, бо збіг двох н стався на межі префікса й кореня.

4. Відредагуйте речення й поясніть кожне виправлення. Директор ліцею показав абітурієнтам дізайн нового корпусу у Вашінгтоні та Чікаго на компьютері.
Відповідь: Директор ліцею показав абітурієнтам дизайн нового корпусу у Вашингтоні та Чикаго на комп’ютері. Дизайн, бо и пишемо після д перед приголосним. Вашингтоні, бо у власних назвах після ш пишемо и. Чикаго, бо у власних назвах після ч пишемо и. Комп’ютері, бо після п перед ю ставимо апостроф.

Диференціація

Сильним: Складіть для сусіда міні-диктант із шести іншомовних слів, у якому є по одній орфограмі на и, і, е, є, подвоєння та апостроф. Перевірте роботу сусіда за таблицею й поясніть кожну його помилку.

Підтримка: Скористайтеся алгоритмом. Перше, чи слово на початку слова, перед голосним або в кінці невідмінюваного слова, тоді пишемо і. Друге, чи літера стоїть після д, т, з, с, ц, ж, ч, ш, р перед приголосним, тоді пишемо и. Зразок для слова стимул, літера стоїть після с перед м, тому пишемо и. Зразок для слова радіо, літера стоїть перед голосним, тому пишемо і.

Домашнє завдання

Базове: Повторити теоретичний блок § 22 (Шевчук, с. 124–125) і виконати вправу 430 (Голуб, с. 120), вставивши пропущені и або і та пояснивши написання.

За вибором: На вибір. Виконати вправу 432 (Голуб, с. 121) на апостроф або вправу 433 (Голуб, с. 121–122), виписавши слова іншомовного походження й пояснивши їхнє написання.

Рефлексія

Письмово, у два речення, дайте відповідь на проблемне питання уроку. Орієнтовна відповідь. Вибір літери залежить не від вимови, а від правила. Після літер дев'ятки перед приголосним пишемо и (дизайн), перед голосним пишемо і (діалог), а подвоєння зберігаємо у власних назвах і словах-винятках (Марокко, але бароко). Усно закінчіть речення «Сьогодні я зрозумів(ла), що…» і «Мені ще важко…».

Історична довідка

Запозичені слова в українській мові підпорядковані її граматичній і фонетичній системам, а правописні особливості таких слів визначають орфографічні норми (Шевчук, с. 124). Чинний правопис поширив «правило дев'ятки» і на власні іншомовні назви, тому пишемо Аристотель, Фердинанд, Ричард (Шевчук, с. 125).

Джерела:

- Українська мова (Шевчук) 10 клас, с. 123, 124
- Українська мова (Шевчук) 10 клас, с. 124, 125
- Українська мова (Шевчук) 10 клас, с. 125